

Maakonna arengustrateegia elluviimise toetusmeetmest rahastatavate teemavaldkondade valiku analüüs

Koostatud aprill 2024

REGIONAAL- JA
PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUM

Maakonna arengustrateegia elluviimise toetusmeetmest (MATA) toetuse andmise eesmärk on pakkuda kohaliku omavalitsuse üksustele nende ühisel ülesannete täitmisel täiendavat riigi tuge maakonna arengustrateegias määratud eesmärkide saavutamisel. Toetusrahade jagamine meetmest toimub vastavalt riigi ja maakonna esindajate dialoogi käigus kokku lepitud teemadele.

Dialoogi aluseks on maakonna arengustrateegias kokkulepitu. Põlvamaa arengustrateegias 2035+ on püstitatud kuus vähemalt 2035. aastani kestvate strateegilist eesmärki, mida püütakse saavutada erinevate pikaajaliste tegevussuundade ja neisse koondatud tegevuste abil. Maakonna strateegilisteks eesmärkideks on olla:

1. Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondaega maakond.
2. Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond.
3. Tugeva ja positiivse mainega maakond.
4. Kestlikke ärimudeleid rakendavate ettevõtetega maakond.
5. Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond.
6. Atraktiivse ja kliimanetraalse elu- ja ettevõtluskeskkonnaga maakond.

Need eesmärgid on püstitatud selleks, et lahendada või leevendada võtmeprobleeme, mis Põlvamaa arengustrateegia 2035+ põhjal maakonda vaevavad ja selle arengut takistavad:

1. **Elanike arvu vähenemine.** Põlvamaa elanike arv vähenes perioodil 2015-2022 ligi 2200 elaniku ehk 8,4% võrra. Statistikaameti 2019. aasta andmetel tehtud prognoos ennustab selle negatiivse trendi jätkumist – aastaks 2035 võib Põlvamaa rahvaarv väheneda 20 677 elanikuni. Võrreldes 2022. aastaga, oleks Põlvamaa rahvaarv seega ligi 3300 elaniku (ehk 13,8%) võrra väiksem.
2. **Elanike halvad tervisenäitajad.** Põlvamaa elanike oodatav eluiga sünnihetkel on viimase 15+ aasta jooksul järjepidevalt tõusnud ning on samaväärne Eesti keskmisega nii meeste kui ka naiste lõikes. Oluline mahajäämus esineb aga paljudes Põlvamaa elanike tervisenäitajates ning kajastub lõpuks ka Põlvamaa elanike tervena elatud aastates, mis on 10 aasta võrra madalamad kui Eestis keskmiselt.
3. **Madal tööjõupotentsiaal.** Seoses elanike arvu vähenemisega on vähenemas ka tööjõu hulk, mida ettevõtted saavad kasutada. Statistikaamet prognoosi alusel võib tööealiste elanike arv Põlvamaal väheneda 2035. aastaks pea 3500 inimese võrra. Olukorra muudab veelgi tõsisemaks Eesti keskmisest madalam tööjõus osalemise määr ning tööjõu madal haridustase.
4. **Väikesed ettevõtted ja aegunud majandusstruktuur.** Põlvamaa ettevõtete tootlikkus on olnud püsivalt Eesti keskmisest madalam ning see on kajastunud ka töötajatele makstavates palkades. Vähese tootlikkuse üheks põhjuseks on osaliselt maakonna ettevõtete väiksus – 2021. aastal olid 95,9% Põlvamaa ettevõtetest mikroettevõtted (alla 10 töötajaga). Mikroettevõtete osakaalult on Põlvamaa Eestis kolmandal kohal. Lisaks mikroettevõtete liigsuurele osakaalule, aeglustab maakonna majanduslikku arengut ka aegunud majandusstruktuur, kus ajalooliselt aeglasemat lisandväärtuse kasvu ja keskmist palgataset näidanud primaarsektor (st põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) on läbi aastate hoidnud erakordselt suurt osatähtsust maakonnas loodavas lisandväärtuses.
5. **Teenuste kallidus ning piiratud arv ja kättesaadavus.** Põlvamaa asustustihedus on Eesti keskmisega võrreldes madal ning elanikkond on ruumis suhteliselt ühtlaselt jaotunud. Vähenev ja ruumis hajusalt jaotunud elanikkond toob kaasa probleeme teenuste hinna ja kättesaadavusega, avaliku taristu ülalpidamisega ning ühistranspordi korraldamisega.

Nimetatud probleemide olemasolu kinnitab ka regionaalse arengu tegevuskava (RETK) seiremõõdikute tabel. RETK-i seiremõõdikute tabeli (seis 10.04.2023) järgi on Põlvamaal väljakutseid väga erinevates eluvaldkondades. Näitaja „rahvaarvu muutuse kordaja, % 2018 suhtes (2022)“ positsioon näitab, et

Põlvamaa seisab endiselt silmitsi võrreldes enamiku teiste maakondadega kiiremini kahanenud rahvaarvuga. Põlvamaa elanike arv vähenes perioodil 2015-2022 ligi 2200 elaniku ehk 8,4% võrra.

Vähenev rahvastik mõjutab ka ettevõtlussektori väljavaateid, sest on seotud töajõupuuduse ning oma piirkonnale suunatud ettevõtjate vähese kasumikkusega. Ettevõtluse vaate puhul on kõige kriitilisem seis näitajaga „kaupade ja teenuste eksport (tuhat eurot) ettevõtte (k.a FIE-d) kohta (2022)“ milles osas ollakse maakondade seas viimasel kohal. See on seotud ka ettevõtete tootlikkusega, mis on Põlvamaal olnud püsivalt Eesti keskmisest madalam, seega näitajaga „ettevõtete (20+ hõivatuga) lisandväärtus ettevõtte kohta, tuh eurot (2020)“ ollakse alles 13. kohal. Ka näitajate „SKT hõivatu kohta EL27 keskmisest PPS (ostujõu) alusel, % (2020)“ ja „Ettevõtete arv (v.a FIE-d) 1000 elaniku kohta (2022)“ osas on maakond teiste näitajatega võrdluses keskmisest madalamal, 11. kohal. Paljud ettevõtluse valdkonna väljakutsed on ühised teiste Lõuna-Eesti maakondadega (v.a Tartumaa).

Ainult veidi paremas olukorras on maakond inimeste heaolu vaate osas, kus maakondade seas ollakse kohtadel 5. kuni 15. Kõige kriitilisem on olukord näitajaga „lairiba internetiühendusega leibkondade osatähtsus, %“ (2021) – 15. koht. Järgnevad „rahulolu kaasamisega KOV arengu kavandamise, % (2022)“ – 14. koht, „16+ aastaste hea/väga hea terviseseisundiga elanike osakaal, % (2022)“ – 13-14. koht ning „Töajõus osalemise määr, 15-74 aastased, % (2022)“ – 13. koht. Halb terviseseisund on seejuures üks asjaoludest, mis töajõus osalemise määra vähendab. Ülejäänute näitajate osas on Põlvamaa samuti teiste piirkondadega võrreldes keskmisel tasemel (5.-11. koht).

Oma analüüsis jõudis Rahandusministeerium (praegune Regionaal- ja Põllumajandusministeerium) järeldusele, et Põlvamaal esineb vajadus tegeleda nii inimeste heaolu kui ka ettevõtluse vaatega, pöörates seejuures tähelepanu ka KOVide arendus- ja juhtimissuutlikkuse kasvule, toetades kohalike omavalitsuste võimekust elanikke otsustusprotsessidesse kaasates osutada kvaliteetseid avalike teenuseid ja arendada elukeskkonda. Suuremat tähelepanu vajavateks RETK juurprobleemideks Põlvamaal on mahajäämus tervises ja tervena elatud eluaastates ning mahajäämus ettevõtete konkurentsivõimes ja ligipääsus kapitalile. Lähtuvalt analüüsis tuvastatud väljakutsetest, maakonnas suuremat tähelepanu vajavast RETK juurprobleemidest ning Põlvamaa maakonna arengustrateegiast, oli ministeeriumi 30.05.2023 saadetud kirjas Põlvamaa Omavalitsuste Liidule ettepanek suunata MATA 2024-2027 vahendid strateegilistele eesmärkidele: „Kestlikke ärimudeleid rakendavate ettevõtetega maakond“ ja „Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond“.

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu (POL) arutas ettepanekut oma 13.06.2023 toimunud üldkoosolekul ning leidis, et maakonna arendusplaane, rahalisi vahendeid ja lähima paari aasta jooksul avanevaid teisi toetusvoore arvestades oleks mõistlik need suunad ära muuta. Maakonna omapoolne ettepanek oli suunata MATA 2024-2027 vahendid hoopis Põlvamaa arengustrateegia strateegilise eesmärgi 1 „Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond“ ja strateegilise eesmärgi 5 „Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond“ saavutamise toetamiseks.

Strateegilise eesmärgi 1 „Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond“ valik võimaldab maakonnal teostada osaliselt sama eesmärgiga tegevusi, nagu oleks lubanud eesmärgi 2 „Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond“ tegevused, st tegelemine inimeste heaolu ja tervisega. Muutuks lihtsalt sihtrühma suurus – kitsamale ringile ehk ainult lastele ja noortele keskendumise asemel võimaldaks „Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond“ suund tegeleda kõigi elanikkonnagruppidega. Üheks võimaluseks oleks suunata märkimisväärne osa rahast liikumisele ja tervisespordile, parandades nii liikumis- ja sportimisvõimalusi kui ka suurendades Põlva Maakonna Spordiliidu rolli maakonna elanike liikumisharjumuste parandamisel (tegevussuund 1.2. arengustrateegias).

Lisaks oleks selle rahastussuuna alt võimalik tegeleda ka KOV ametnike, allasutuste töötajate, kultuuri- ja spordijuhtide jms isikute koolitamisega, parandamaks avalike teenuste kvaliteeti ja elanike rahulolu KOV juhtimise ja arengusuundadega (tegevussuund 1.4. arengustrateegias).

Strateegilisele eesmärgile 2 „Tervete ja toetatud laste ja noortega maakond“ toetusvahendite suunamisest sooviti osaliselt loobuda ka seetõttu, et POL-ile teadaolevalt oli 2023. aastal kavandamisel Kagu-Eesti toetusprogramm sotsiaalvaldkonnas, kust selliste tegevuste jaoks peaks tulevikus samuti olema võimalik toetust küsida.

Strateegilise eesmärgi 5 „Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond“ valik oli tugevalt seotud mitmete regionaaltasandi koostööprojektidega, mida MATA vahenditest oleks võimalik toetada või täiendada:

- Põlvamaa osaleb partnerina Lõuna-Eesti noorte ettevõtlikkuse edendamisele suunatud meetme „Atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond“ (PEEK) projektis ning MATAst oleks võimalik rahastada projekti omaosaluse tasumist (tegevussuund 5.1. arengustrateegias);
- Põlvamaa on Lõuna-Eesti DMO liige ning MATAst oleks võimalik toetada DMO arendus- ja turundustegevuste elluviimist (tegevussuund 5.3. arengustrateegias);
- Põlvamaa oli liitumas Tartu Filmifondiga ning MATAst oleks võimalik panustada Filmifondi tegevustesse (tegevussuund 5.3. arengustrateegias).

Lisaks oli maakonnas käimas arutelu minemaks järgmisesse PEEK taotlusvooru Taevaskoja Külastus- ja Turismikeskuse projektiga (tegevussuund 5.3.), mille jaoks oleks samuti võimalik MATAst omaosaluse tasumiseks tuge saada.

Lõplik suundade valik toimus 04.08.2023 toimunud MATA 2024-2027 toetuse kasutamise maakondliku dialoogi koosolekul, kus kinnitati lõplikeks toetatavateks valdkondadeks strateegilised eesmärgid „Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond“ ja „Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond“. Seejuures täpsustati, et:

- Strateegilise eesmärgi „Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond“ raames keskendutakse eelkõige nendele tegevustele, mille eesmärk on elanike tervisliku eluviisi toetamine ning avaliku sektori võimekuse arendamine nende teenuste heal tasemel pakkumiseks.
- Strateegilise eesmärgi „Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond“ tegevuste planeerimisel keskendutakse eelkõige nendele tegevustele, mis otseselt panustavad ettevõtete arenguvõimekusse (sh lisandväärtuse kasv ning ekspordisuutlikkus) ja kasvu.

Dialoogi käigus lepidi kokku ka tulemusnäitajates:

- Strateegilise eesmärgi „Õppivate, aktiivsete ja õnnelike elanike ja kogukondadega maakond“ tulemusnäitajateks sai „Liikumis- ja sportimisvõimaluste arendamisega on elanikele loodud täiendavad ja mitmekülgsed tingimused aktiivse ning tervisliku eluviisi harrastamiseks“.
- Strateegilise eesmärgi „Mitmekülgse ettevõtlussektoriga maakond“ tulemusnäitajateks said „Noortele on loodud täiendavad võimalused ettevõtlusalaste teadmiste omandamiseks ning rakendamiseks“ ning „Loome- ja puhkemajanduse sektori ettevõtetele on loodud mitmekülgsed tugiteenused nende arengu toetamiseks, sealhulgas hooajalisuse vähendamiseks“.